

Samverkan i det dagliga och praktiska arbetet

Tematisk utvärdering av samverkan med det
omgivande samhället, modul II

Samverkan i det dagliga och praktiska arbetet

Tematisk utvärdering av samverkan med det omgivande samhället, modul II

Rapport 2024:25

Utgiven av Universitetskanslersämbetet 2024

Författare: Anna-Karin Malla, Ivana Čolić, Erik Falk

Diarienummer: 411-00044-24

Universitetskanslersämbetet • Hammarbybacken 31 • Box 6024, 121 06 Johanneshov
tfn 08-563 085 00 • e-post registrator@uka.se • www.uka.se

Innehåll

Sammanfattning.....	4
Inledning	6
Syfte och metod	6
Workshopparnas genomförande	8
Vilka är det som samverkar och vad gör de?.....	10
Forskningssamverkan inom natur, teknik, medicin och hälsovetenskap, lantbruksvetenskap och veterinärmedicin	10
Utbildningssamverkan inom natur, teknik, medicin och hälsovetenskap, lantbruksvetenskap och veterinärmedicin	12
Forsknings- och utbildningssamverkan inom samhällsvetenskap	15
Forsknings- och utbildningssamverkan inom humaniora och konst	17
Erfarenheter från samverkan i praktiken – hinder och goda förutsättningar	20
Visioner och strategier måste samspela med praktiska förutsättningar	20
Ömsesidighet en nödvändig förutsättning för god samverkan.....	21
Långsiktiga relationer nyckeln till god samverkan	23
Samverkan om utbildningars koppling till arbetsmarknaden bör ske tidigt.....	25
Gränsgångare och bryggor nödvändiga för att möjliggöra samverkan.....	27
Samverkanskompetens en viktig förutsättning som behöver definieras.....	29
Större meritvärde för samverkan efterlyses.....	30
Olika syn på vad som utgör ett gott stöd för samverkan	31
Smörjmedel behövs i initieringsfasen.....	33
Slutsatser och rekommendationer	35
Slutsatser och rekommendationer för lärosätena att ta ställning till	35
Bilaga.....	39

Sammanfattning

Universitetskanslersämbetet (UKÄ) har genomfört en tematisk utvärdering av lärosätenas arbete med att skapa förutsättningar för samverkan med det omgivande samhället. Utvärderingen består av tre moduler som tillsammans ger en nationell bild av lärosätenas samverkan. Modul 1 består av en utvärdering av de individuella lärosätenas arbete med att skapa förutsättningar för samverkan. Modul 2 består av workshoppar med lärare, forskare, studenter och samverkansparter för att hämta in underlag om hur det dagliga och praktiska arbetet med samverkan bedrivs. Modul 3 består av två tematiska fördjupningsstudier om samverkan.

Syftet med modul 2 är att lyssna in de som i det dagliga och praktiska arbetet samverkar, både från lärosäten och samverkansparter, för att identifiera behov och förbättringsområden. UKÄ anordnade därför workshoppar där deltagarna delade sina erfarenheter om samverkan och vad som kan utgöra hinder i samverkansarbetet och hur förutsättningarna att samverka med det omgivande samhället för ömsesidigt utbyte kan förbättras. Workshopparna ägde rum vid fyra tillfällen under april 2024 indelade utifrån olika ämnesområden och med inriktning mot utbildningssamverkan och/eller forskningssamverkan.

Från workshopsamtalen framgick att samverkan är väl etablerad hos lärosätena och att samverkansaktiviteter bedrivs med stor bredd och variationsrikedom. Typ av samverkansaktiviteter och former för samverkan skiljer sig något mellan ämnes- och forskningsområden men det finns också gemensamma drag. Förutom forskningsprojekt genomförda i samverkan med parter i det omgivande samhället är verksamhetsförlagd utbildning och praktik, externa examensarbeten, industridoktorander, gästföreläsningar, utmaningsdrivna utbildningar, samverkan inom forskarskolor och centrumbildningar, mobilitets- eller personalutbytesprogram, samverkanslektorat, affilieringar, mentorsprogram, bilaterala strategiska partnerskap, samverkansplattformar med flera samverkansparter vanliga samverkansformer.

Utifrån samtalen har UKÄ sammanfattat erfarenheterna tematiskt om vad som kan skapa goda förutsättningar för samverkan och identifierat utmaningar som lärosätena behöver ta ställning till.

- Det är en utmaning för lärosätena att förankra innehållet i visioner och styrdokument och skapa kopplingar till kärnverksamhetens praktik. Även om det finns styrdokument som prioriterar och uppmuntrar till samverkan motsvarar villkoren för att genomföra praktisk samverkan inte alltid ambitionerna.

- För att samverkan ska kunna ske för ett ömsesidigt utbyte och nytta för alla inblandade är det av vikt att parterna både kan formulera sina egna mål med samverkansaktiviteterna och förstå samverkanspartens mål, det vill säga både se vad som skiljer parterna åt och kunna hantera det. Långsiktighet är ofta en viktig faktor för att sådan förståelse ska kunna uppnås.
- Samverkanskompetens är en central fråga och arbete behövs för att precisera vad den består i och hur den kan utvecklas och spridas inom högskolesektorn och lärosätena genom olika former av kompetensutveckling.
- Incitamentsstrukturer, värdering av samverkansskicklighet som merit och tydliga karriärvägar behövs för att premiera samverkan, så att den som är i början av sin professionella bana inte behöver prioritera bort samverkansaktiviteter för att inte riskera den egna karriärutvecklingen.
- Stöd för samverkan organiseras på många olika sätt på lärosäten och det finns delade meningar om samverkansstödet och dess placering. Utöver att juridisk kompetens efterlyses behöver stöd med samverkanskompetens placeras så att det kan ge stöd nära utbildning och forskning vid lärosätet.
- Finansiering efterfrågas i form av avdelade resurser utifrån de behov som finns. Det gäller särskilt för de inledande och tentativa stegen i samverkan samt när samverkan inkluderar samverkanspartner som har begränsade resurser.

Inledning

Den tematiska utvärderingen av lärosätenas arbete med att skapa förutsättningar för samverkan med det omgivande samhället består av tre kompletterande moduler. De tre modulerna är fristående från varandra och ger tillsammans underlag till den nationella bilden av lärosätenas samverkan med det omgivande samhället:

- Modul 1 består av en utvärdering av individuella lärosäten med fokus på lärosätenas mål för samverkan och hur de skapar förutsättningar för samverkan.
- Modul 2 består av workshoppar med lärare, forskare, studenter och samverkansparter, där deras kunskaper och erfarenheter från det dagliga och praktiska arbetet med samverkan inom forskning och utbildning står i centrum.
- Modul 3 består av två tematiska fördjupningar inom områden som är särskilt relevanta för lärosätenas samverkan med det omgivande samhället.

Den här rapporten redovisar arbetet med workshopparna i modul 2 som arrangerades av UKÄ under våren 2024. Efter en inledande beskrivning av syftet och genomförandet av workshopparna följer två kapitel som redovisar vad som framkom vid de fyra tillfällena. I det första kapitlet presenteras deltagarna och de samverkansaktiviteter som deltagarna har lett eller deltagit i. I det andra kapitlet sammanfattar UKÄ de erfarenheter som deltagarna delade med sig av och deras syn på det som hindrar och möjliggör framgångsrik och meningsfull samverkan. Rapporten avslutas med sammanfattande slutsatser och rekommendationer.

Syfte och metod

Syftet med workshopparna var att

- hämta in underlag till utvärderingens nationella bild av hur det dagliga och praktiska arbetet med samverkan bedrivs
- möjliggöra för deltagarna i workshopparna att dela erfarenheter om utmaningar och goda exempel på samverkan samt föreslå hur lärosätena kan utveckla samverkan för ett ömsesidigt utbyte med det omgivande samhället.

För att möjliggöra ett rikt erfarenhetsutbyte valde UKÄ att bjuda in både representanter för lärosätena och samverkansparter till gemensamma workshoppar, snarare än att möta dessa grupper separat. Workshopparna ägde rum vid fyra tillfällen indelade utifrån följande ämnesområden:

- Tillfälle 1: Natur, teknik, medicin och hälsovetenskap, lantbruksvetenskap och veterinärmedicin – forskningssamverkan
- Tillfälle 2: Natur, teknik, medicin och hälsovetenskap, lantbruksvetenskap och veterinärmedicin – utbildningssamverkan
- Tillfälle 3: Samhällsvetenskap – forsknings- och utbildningssamverkan
- Tillfälle 4: Humaniora och konst – forsknings- och utbildningssamverkan.

UKÄ valde att i de två första workshopparna lyfta fram samverkan inom natur, teknik, medicin och lantbruksvetenskap, med fokus på samverkan inom forskning i den första workshopen och samverkan inom utbildning i den andra. Den tredje workshopen lyfte samverkan enbart inom samhällsvetenskap och hade därmed fokus både på forsknings- och utbildningssamverkan. Detsamma gällde för den avslutande workshopen om forsknings- och utbildningssamverkan för humaniora och konst.

För att få in ett underlag som visar på erfarenheter av hur förutsättningarna ser ut i praktiken i det dagliga arbetet, var det viktigt att dels bjuda in deltagare med praktisk samverkanserfarenhet, dels begränsa antalet deltagare så att de kunde ha kvalitativa samtal. UKÄ valde därmed att ha ett nomineringsförfarande, där lärosäten blev inbjudna att nominera lärare, forskare och studenter och ange deras samverkanserfarenhet. På samma sätt bad vi lärosätena att nominera aktörer från offentlig, privat eller civil sektor som lärosätet samverkar med inom forskning eller utbildning inom de olika ämnesområdena. Drygt 300 nomineringar kom in och vi bjöd därefter in drygt 100 personer att delta. Urvalet gjordes utifrån nomineringsbeskrivningarna i inbjudan (se Bilaga), för att få en så bred representation av praktisk samverkanserfarenhet som möjligt, inte för att få en jämn fördelning av lärosäten. Några lärosäten hade nominerat lärosätetsrepresentanter och samverkansaktörer från en och samma samverkansaktivitet eller projekt, vilket gav ett mervärde i workshopsamtalen.

UKÄ har tidigare utvärderat den form av samverkan som sker genom verksamhetsförlagda delar av lärar- och vårdutbildningar.¹ I workshopparna prioriterade vi därför deltagare från utbildningar utan verksamhetsförlagd utbildning (VFU) föreskriven i examensordningen. I workshopparna deltog dock även deltagare från lärar- och vårdutbildningar. Vi beskriver även deras erfarenheter i rapporten.

¹ Universitetskanslersämbetet (2023). *Lärarutbildningarna: Kvalitet, utmaningar och strategier 2016–2022*, Rapport 2023:9 och *Tematisk utvärdering av utbildning som leder till sjuksköterskeexamen*, reg.nr 411-00253-21.

Workshopparnas genomförande

I var och en av de fyra workshopparna deltog mellan 23 och 27 personer. Den övervägande delen var forskare och lärare från lärosätena och en tredjedel var samverkansaktörer. Ett fåtal studenter deltog också. För att förbereda grupsamtalen hade deltagarna uppmanats att sätta ihop en kortfattad beskrivning av sina erfarenheter av samverkan. Ungefär en tredjedel av deltagarna skickade också in sina anteckningar och ytterligare reflektioner efter workshopen.

Samtliga workshoppar genomfördes digitalt på Zoom under en halvdag och bestod av tre grupsamtal i olika konstellationer med 3–8 deltagare i varje samtal:

- I det första samtalet delade en knapp handfull lärosätesrepresentanter och samverkansparter med sig av exempel på sina erfarenheter av samverkan.
- I det andra samtalet möttes lärosätesrepresentanter och samverkansparter var för sig, för att fördjupa sin diskussion om vad som kan vara hinder i samverkansarbetet utifrån sina respektive perspektiv. Deltagarna uppmanades i samtalet att använda exempel från sitt eget arbete.
- I det tredje samtalet möttes återigen deltagare från lärosätena och samverkansparter, för att utifrån sina exempel och erfarenheter beskriva centrala förutsättningar för samverkan eller ge förslag på hur förutsättningarna för samverkan kan förbättras.

Det andra och tredje grupsamtalet sammanfattades i helgrupp, för att lyfta fram viktiga iakttagelser och fortsätta diskussionen om både utmaningar och hinder samt förslag på goda förutsättningar att sträva efter.

Grupsamtal 1:

Introducerande beskrivning av dina erfarenheter av samverkan i relation till forskning/utbildning

Vem eller vilka har du samverkat med?

Vad var syftet och vad innebar din samverkan?

Vilka resultat har uppnåtts?

Grupsamtal 2:

Specifika exempel på erfarenheter av samverkan inom forskning/utbildning

Hur har förutsättningarna sett ut för samverkan i ditt exempel?

Vilka hinder har du upplevt för samverkan? Vilka har utmaningarna varit i genomförandet av samverkan?

Vilka erfarenheter har du av att lärosätet bidragit till goda förutsättningar för att bedriva samverkan?

Gruppsamtal 3:

Förslag på hur förutsättningar för samverkan inom forskning/utbildning kan förbättras

Vad är viktiga förutsättningar för att samverkan ska bli framgångsrik?

Vilka förändringar behövs för att undanröja hinder för samverkan?

Vilka förändringar behövs för att förbättra möjligheterna att genomföra samverkan?

I varje samtal deltog en samtalsledare från UKÄ som också tog anteckningar. Genom workshopparna har vi fått in ett rikt material av erfarenheter från samverkansarbetet, som spänner både över forsknings- och utbildningssamverkan i de olika ämnesområdena. Resultaten från workshopparna kommer att ge underlag till en nationell bild av hur förutsättningarna ser ut för samverkan.

Vilka är det som samverkar och vad gör de?

Det här kapitlet är baserat på det första gruppsamtalet, där deltagarna redogjorde för sina erfarenheter av samverkan utifrån dess syfte och mål. UKÄ har samlat deltagarnas breda flora av erfarenheter och klustrat dem. Här lyfter vi fram exempel som speglar både den mångfald av aktiviteter och former för samverkan som delvis skiljer sig åt mellan ämnes- och forskningsområden men som också har gemensamma drag. Kapitlet ger en provkarta över det konkreta samverkansarbetet och ger därmed en bakgrund till det efterföljande kapitlets tematiska presentation av hinder och förutsättningar.

Forskningssamverkan inom natur, teknik, medicin och hälsovetenskap, lantbruksvetenskap och veterinärmedicin

Workshoppen om forskningssamverkan inom natur, teknik, medicin och hälsovetenskap, lantbruksvetenskap och veterinärmedicin genomfördes den 12 april 2024. Totalt 26 personer deltog, varav 19 från lärosäten och 7 från samverkansparter.² Med ett undantag kom samtliga samverkansparter från den privata sektorn och från stora företag. Undantaget var en statlig myndighet. I det här avsnittet lyfter vi fram deltagarnas erfarenheter av vilka de samverkar med och vad samverkan går ut på.

Samverkan som är långsiktig, mångårig och strategisk ger dubbla identiteter. Representanterna från lärosätena nämnde samverkan med det privata näringslivet, exempelvis ABB, Ericsson, Ica, Ikea, SAAB, Scania, Stora Enso, Telia, Volvo Cars samt företag inom teknik och farmaci. Några av företagen fanns också representerade i workshoppen. Flera av deltagarna från de stora företagen berättade om mångårig samverkan med ett eller flera lärosäten och refererade till den dubbla identitet de fått genom att ha växlat mellan tjänster på lärosätet och företaget genom åren. Att vara industridoktorand och att vara adjungerad till lärosätet på halvtid var två samverkansformer som nämndes. En

² Lärosätena var Chalmers tekniska högskola, Gymnastik- och idrotthögskolan, Göteborgs universitet, Högskolan i Gävle, Högskolan Kristianstad, Karolinska institutet, Linköpings universitet, Lunds universitet, Malmö universitet, Marie Cederschiöld högskola, Mälardalens universitet, Mittuniversitetet, Stiftelsen Högskolan i Jönköping och Sveriges lantbruksuniversitet. Samverkansparterna som representerades var Ericsson, Ikea of Sweden AB, SAAB, Skogsstyrelsen, Stora Enso och Volvo Cars.

kontinuerlig kontakt som byggs upp genom personer med en sådan dubbel identitet beskrevs som en styrka för att överbrygga de skillnader som finns mellan hur lärosätet och företaget organiserar sin verksamhet.

Samverkan börjar med att behovsanalysera och bygga upp kontakter. Deltagarna från de mindre lärosätena hade i många fall inte etablerade samverkansytter eller utarbetade kontakter. För dem krävs det ett medvetet arbete för att bygga upp kontakter, för att förstå industrins behov inom områden som artificiell intelligens i regionen.

Samverkan vid datainsamling. Samverkan kan handla om att samla in data som finns hos samverkansparten och som är intressant både ur en akademisk synvinkel och ur näringslivets perspektiv. Det kan till exempel handla om innovationer och att ge kunskaper som ökar företagets konkurrenskraft. En lärosätesrepresentant nämnde vårdmiljöforskning, där det handlar om att ta del av patienters erfarenheter av den fysiska vårdmiljön i den pågående omställningen när vården flyttar från sjukhusen till hemmen. Förutom att hämta in data och kunskap från samverkansparten behöver lärosätet bedriva forskningen tvärvetenskapligt och inkludera arkitekter, vårdforskare och vårdansvariga.

Samverkan för att utveckla metoder, testa och utvärdera. Flera representanter från både samverkansparter och lärosäten lyfte fram samverkan för att gemensamt utveckla nya metoder och tekniker eller testa och utvärdera åtgärder. Från ett lärosäte nämndes ett samverkansprojekt mellan kommunen, regionen, mindre företag och civilsamhället, för att testa och utvärdera karpfiske och vasskörd som metoder för att förbättra havsmiljön och biodiversiteten.

Samverkan för att samproducera kunskap. Flera gav exempel på samproduktion av kunskap. Samtidigt som samverkansföretaget utvecklar sina tjänster och produkter kan samverkansparten till exempel bidra med sitt branschkunskande och samhällsperspektiv till lärosätets forskning. Vikten av att lärosätet har full publikationsrätt framhölls dock, även om kunskapen är samproducerad. En samverkanspart beskrev att lärosätet sågs som en del av företagets verksamhet och en förutsättning för produktutvecklingen. Lärosätet nämndes som företagets ”arms and legs” inom mjukvaruutveckling. Ett annat exempel var ett forskningsprojekt med en civilsamhällesaktör, där den marginaliserade grupp som forskningen berörde var direkt involverad genom att delta som forskningsassistenter i forskningsprojektet.

Samverkan för att säkra framtida kompetensförsörjning. Förutom att ta fram nya tekniker och metoder framhöll flera samverkansparter att samverkan i förlängningen också kan vara ett sätt för företag att strategiskt arbeta med sin kompetensförsörjning. Deltagare från större företag lyfte specifikt fram behovet av att säkerställa den långsiktiga kompetensförsörjningen.

Samverkan för att finansiera infrastruktur. Flera lärosäten lyfte fram samverkan som ett sätt att få tillgång till forskningsfinansiering, för att bygga upp faciliteter och forskningsinfrastruktur. Det handlade till exempel om att utrusta ett labb som möjliggör lärosätets forskning som också regionens företag har tillgång till.

Samverkan som leder till företagsetablering. Flera berättade om aktiviteter för att få till samverkan mellan företag och lärosätets forskare. Sådan samverkan kan i sin tur leda till nya verksamheter i form av företagsetablering. Exempel som nämndes var forskning inom medicin och industriella energisystem som lett till avknoppning och nya jobb.

Samverkan i råd och nätverk. Deltagare från både lärosäten och samverkansparter nämnde att samverkan också kan ske genom att delta i nätverk eller råd, till exempel branschråd och näringslivsråd. I sådana råd får båda parter möjlighet att lära sig mer om ett område och hjälp att formulera forskningsfrågor. Patient- och brukarråd är exempel på grupper som tillför insikter från patienters erfarenheter i forskningsprojekt på institutions- och fakultetsnivå, för att formulera behov.

Samverkan genom samverkansplattform. Några lärosätetsrepresentanter redogjorde för hur de skapat en särskild struktur för ett profil- eller styrkeområde. Syftet har varit att dels underlätta för omvärlden att hitta kontaktytor inom akademien och möjliggöra samverkan, dels underlätta för enskilda forskare att hitta samarbetspartner och objekt för empiriska studier. Ett exempel handlade om att skapa en samverkansarena där forskare och stora globala företag kan mötas för att hjälpa industrin med digital transformation. Den särskilda strukturen menade lärosätetsrepresentanten kunde hantera samverkansaktiviteter som ställer andra krav på lärosätet, exempelvis att kunna ta fram en kursplan för en ny kurs snabbare utan att tumma på kvaliteten.

Utbildningssamverkan inom natur, teknik, medicin och hälsovetenskap, lantbruksvetenskap och veterinärmedicin

Workshoppen om utbildningssamverkan inom natur, teknik, medicin och hälsovetenskap, lantbruksvetenskap och veterinärmedicin genomfördes den 15 april 2024. Totalt 21 personer deltog, varav 11 från lärosäten och 10 från samverkansparter.³ Knappt hälften av samverkansparterna kom

³ Lärosäten som deltog var Blekinge tekniska högskola, Chalmers tekniska högskola, Karolinska institutet, Linköpings universitet, Lunds universitet, Sophiahemmet högskola, Stockholms universitet, Umeå universitet och Örebro universitet. Samverkansparterna var Alfa Laval, Mac AB,

från den offentliga sektorn och bland deltagarna från näringslivet fanns några företrädare från små- och medelstora företag och även från civilsamhället. I det här avsnittet redogör vi för deltagarnas erfarenheter av vilka de samverkar med och vad samverkan går ut på.

Samverkan ger data och konkreta fall att använda i undervisningen.

Att använda konkreta fall och data som hämtats in genom utbildningssamverkan nämndes som ett sätt att öka kvaliteten och skapa relevans i utbildningar. En lärosätesrepresentant gav exempel från en företagsforskarskola, där företag och kommuner samverkar med lärosäten. Den data som man samlat in hade inte bara kommit doktoranderna till del, utan också använts i grundutbildningen. Data från industri och offentlig sektor har använts i statistikkurser för att ge ett mer komplext och autentiskt övningsmaterial i utbildningen, vilket var stimulerande för studenterna. Från ett annat lärosäte berättades om samverkan med företag inom livsmedels-, förpacknings- och läkemedelsindustrin samt med regionen och flera myndigheter. Där hämtade lärosätet konkreta exempel och fall från det omgivande samhället och industriell produktion som berikade undervisningen och gav studenterna en djupare förståelse för teoriavsnitt. Även blivande civilingenjörer har fått en djupare förståelse för teori i undervisningen, genom att de har fått öva på att tillämpa den på praktiska fall i livsmedels- eller förpackningsindustrin.

Samverkan i examensarbeten, doktorandprojekt, praktik och studiebesök.

Flera lärosätesrepresentanter berättade att samverkan kan innebära en kontinuerlig verksamhet som inkluderar studenter och doktorander i olika examensarbeten och doktorandprojekt. Ett exempel är en ingenjörsyrkespraktik om 15 högskolepoäng inom flera livsmedels-, läkemedels- och förpackningsföretag. Praktiken genomförs med en ingenjör som handledare på arbetsplatsen och en akademisk handledare på lärosätet. Både lärosäten och samverkansparter delade med sig av erfarenheter där samverkansparten bidrog till lärosätets undervisning som gästföreläsare och bjöd in studenter till studiebesök på företaget. En samverkanspart från ett stort företag berättade också att lärosätet besökte företaget fyra gånger per år och gav föreläsningar.

Samverkan genom att etablera strukturer för att möta utbildningsbehov inom områden med snabb teknisk utveckling.

En lärosätesrepresentant berättade om en långsiktig satsning, där lärosätet testar nya sätt att samverka för att möta behov hos studenter och omvärlden som kommer ur de stora samhällsutmaningarna. Ett område är batteriproduktion, där ny kompetens behövs väldigt snabbt. Satsningen har inneburit att en tvärdisciplinär struktur har etablerats, så att nya kurser kan skapas och ges med korta ledtider. Kurserna kan tas

Oskarshamns kommun, Region Jönköpings län, Region Stockholm, Sweden Bio, Tetra Pak, Volvo Construction Equipment, Växa Sverige och Ystad lasarett.

fram snabbt genom en utlysning en gång per termin när lärare kan skicka in förslag på nya kurser, som ska ha nytt innehåll och vara nära både samhällsfrågor och forskningen. Studenterna har en blandad utbildningsbakgrund (grundutbildning, internationella studenter, doktorander, alumni och yrkesverksamma) men läser samma kurs. Inom satsningen finns en formaliserad dialog med samarbetspartner som kan önska vilken kompetens som behövs, så att lärosätet kan kompetensutveckla befintliga anställda.

Samverkan i utbildningars verksamhetsförlagda del. De mest uppenbara exemplen på nära samverkan om utbildning handlar om vård- och lärarutbildningar. På grund av att examensordningen kräver en verksamhetsförlagd del av utbildningen, behöver det finnas samverkan för att anordna VFU av god kvalitet inom vården respektive skolan. I workshopen lyfte man fram goda erfarenheter av att samverka både i utbildningars kliniska, praktiska och teoretiska delar. En samverkansaktör från regionen beskrev att regionen samproducerar sjuksköterskeutbildningen tillsammans med lärosätet. Det nämndes att kunskapsutbytet går åt båda håll och ett resultat när samverkan fungerar bra kan avläsas i det gemensamma engagemanget för utbildningen. Andra samverkansparter berättade också att de arbetar mycket med handledarna för att undvika en vi och dem-känsla mellan teori och praktik, något som är speciellt viktigt för vården där det sker en snabb utveckling. Både deltagare från lärosäten och vårdaktörer nämnde att det finns fortsatta behov av att förbättra samverkan, till exempel genom att inkludera privata vårdaktörer som blir allt fler i samhället.

Samverkan för att få branschens perspektiv på vad som är relevant kompetens. En av deltagarna från en branschorganisation inom life science berättade att de blivit inbjudna av ett lärosäte att ge branschens perspektiv på vilka behov som finns av nya masterprogram. En lärosätesrepresentant refererade också till samverkan som sker genom att i utbildningen använda den programvara som är vanlig inom en viss industri, för att göra studenterna mer anställningsbara.

Samverkan genom råd. Samverkansparter framhöll att deltagande i näringslivsråd och programråd är ett sätt att påverka innehållet i utbildningar, uttala framtida kompetensbehov och undersöka samverkansmöjligheter. En samverkanspart nämnde att i näringslivsrådet, där ledningen för stora företag och kommunen sitter, har de fått möjlighet att ta upp aktuella frågor om utbildningar. Till exempel har de kunnat efterfråga utbildning i projektledning för studenter. Flera samverkansparter pekade också på vikten av att ingå i sådana råd för att ta del av aktuell forskning och kompetens, även om samverkansparten inte har något pågående forskningsprojekt där de deltar i arbetet med att utveckla utbildningar. De kontakter med industrin som skapas genom sådana nätverk har dessutom positiv effekt på undervisningen, genom praktiska case, examensjobb och doktorandprojekt.

Inkludera studenter i samverkan. En student berättade att studenterna får ta ett stort eget ansvar för utbildningens arbetsmarknadsanknytning och framhöll att det är viktigt att studenter deltar i utbildningsråd. Studenten hade erfarenhet av att utbildningsrådet anordnat evenemang, till exempel en egen mäsas för yrkesverksamma inom biomedicinområdet och en *science evening* där företag presenterar sig. Det är viktigt att studenterna får en inblick i vad som efterfrågas på arbetsmarknaden, menade studentrepresentanten.

Samverkan med alumner. Ett annat exempel på samverkan för att förbättra en utbildning är att utveckla ett system för alumnenkäter, för att undersöka utbildningens utvecklingsbehov. En lärosätesrepresentant nämnde ett enkätsystem med en årlig enkät till alumner som tagit examen under de senaste tjugo åren, för att följa upp utbildningens utvecklingsbehov. Enkäten är kopplad till ett mentorsprogram med en årlig workshop på olika teman, dit man bjuder in branschrepresentanter som även är mentorer till studenterna i utbildningen.

Samverkan genom strategiska avtal. En samverkanslektor från ett lärosäte berättade att lärosätet har strategiska avtal med några stora företag i regionen. Avtalen har resulterat i att lärosätet fått industridoktorander, ett branschråd som samlar aktörer inom området och gästföreläsare som kommer in från företag och håller workshoppar.

Forsknings- och utbildningssamverkan inom samhällsvetenskap

Workshoppen om forsknings- och utbildningssamverkan inom samhällsvetenskap genomfördes den 17 april 2024. Totalt 26 personer deltog och kom från 13 lärosäten och 8 samverkansparter.⁴ Majoriteten av deltagarna från lärosäten hade erfarenheter från forskningssamverkan, snarare än samverkan inom utbildning. Ett fåtal studenter deltog. De flesta av samverkansparterna kom från den offentliga sektorn men även från civilsamhället. Flera av samverkansaktiviteterna fanns representerade i workshoppen med deltagare både från lärosätet och dess samverkanspart. I det här avsnittet beskriver vi deltagarnas erfarenheter av vilka de samverkar med och vad samverkan går ut på.

Ta fram avtal som en del av samverkansprocessen. En samverkanspart från offentliga sektorn delade med sig av flera exempel på samverkan, bland annat med ett lärosäte som utvärderat satsningar inom integrationsområdet. Utvärderingens resultat var begränsat och inte så användbart, möjligen som följd av att samverkansparten inte varit så

⁴ Deltagande lärosäten var Gymnastik- och idrottshögskolan, Göteborgs universitet, Högskolan i Halmstad, Karlstads universitet, Kungl. Tekniska högskolan, Linköpings universitet, Linnéuniversitetet, Malmö universitet, Marie Cederschiöld högskola, Södertörns högskola, Sveriges lantbruksuniversitet, Umeå universitet och Uppsala universitet. Samverkansparter var Alive Bostad AB, Fyrbodals kommunalförbund, Göteborgs stads Center för skolutveckling, Malmö stads Fastighets- och gatukontor, Forskoleförvaltning och Stadskontor, Nya kompisbyrån och Polisen.

delaktig i processen utan snarast upplevde sig ha varit ett forskningsobjekt. Som motsats berättade deltagaren om ett pågående samverkansprojekt om komplexa samhällsproblem, där avsevärd tid och möda lagts på att ta fram ett avtal mellan samverkansparten och lärosätet som ett sätt att försäkra sig om att resultat blir användbara.

Samverkan inom ramen för en forskarskola. Deltagare från ett lärosäte och dess samverkanspart berättade om ett stort samverkansprojekt i en forskarskola inom tillämpad välfärdsforskning. Doktoranderna i forskarskolan forskade på halvtid och arbetade halvtid inom socialtjänsten i de 15 kommuner som deltog i projektet. Inom projektet deltog kommunens socialtjänst med att formulera forskningsfrågor. En av deltagarna från kommunen lyfte fram vikten av att vara medveten om att det finns kunskap hos båda parter och att ordna tillfällen där lärosätet lyssnar på samverkansparten som ger forskningsuppslag, snarare än att forskare definierar frågor som inte är relevanta för samverkansparten.

Samverkan inom centrubildning. En lärosätesrepresentant berättade hur de skapat en centrubildning och samverkar med privata företag som Volvo Group, Ericsson, Telia och Ica. Lärosätets forskare samlar in data som är intressanta ur akademisk synvinkel och formulerar forskningsfrågor som ger kunskaper som kan öka företagets konkurrenskraft. Företagen har uttryckt att de är nöjda, vilket bekräftas genom flera exempel på långa samarbeten. I ett annat fall fick ett lärosäte och en samverkanspart kontakt via ett samfinansierat labb mellan lärosätet och kommunen. Vid workshoppen berättade deltagare både från lärosätet och samverkansparten om hur de samverkat om forskning om lottning som kan användas på bostadsmarknaden.

Samverkan inom tvärvetenskapligt center. En deltagare från ett lärosäte gav exempel på samverkan med kommuner, regioner, företag, fackförbund och organisationer i civilsamhället som skedde inom ett tvärvetenskapligt center. Syftet för samverkan var att utveckla kunskap om hur goda arbetsvillkor i form av lärande, hälsa och jämställdhet kan kombineras med effektivitet och innovationsförmåga. Man bedrev interaktiv forskning och genomförde utbildningsinsatser inklusive verksamhetsutveckling i partnerorganisationerna.

Samverkan ger data av hög kvalitet. En lärosätesrepresentant berättade att samverkan ger lärosätet en fördel internationellt genom att samverkan bidrar till data av hög kvalitet som ger möjlighet till bättre forskning. Utöver möjlighet till forskning och publicering får lärosätet också värdefulla case att använda i utbildningar. Samverkansföretagen uppskattar å sin sida dels den kunskap och innovation som samverkan ger, dels den kompetensutveckling som företagets personal får.

Samverkan och praktisk forskning. Deltagare från en kommun berättade om en samverkan mellan lärosätet och lokala skolförvaltningar,

för att bygga upp en forskningsmiljö inom ramen för ULF-projektet (utveckling, lärande, forskning). Strävan har varit att bygga upp forskningen på ett jämbördigt sätt, där båda parter kan samverka i hela processen. Nätverk har skapats inom tematiska fält för att forska tillsammans.

Samverkan genom samverkanslektorat. Från ett lärosäte berättades att man skapat den särskilda tjänsten samverkanslektor, där 50 procent av tjänsten är avsatt för samverkan. En stor del av samverkan sker med myndigheter eller jägarförbund och skogsföretag, och har lett till erfarenheter av att befinna sig mitt i konflikter där man behöver göra avvägningar.

Samverkan genom att samproducera en utbildningsdel. Deltagare både från ett lärosäte och en samverkanspart berättade om den samverkan som lärosätet haft med Polisen under flera år för att samproducera en kurs inom kriminologi. Lärare på kursen har då samverkat med Polisen och tillsammans diskuterat fram uppdrag i form av problem som studenterna får träna sig i att lösa. Under kursens gång har studenterna samverkat med kommunpoliserna med de uppdrag de fått och i slutet av kursen presenterat sina arbeten muntligt för polisledningen för att få återkoppling. Det positiva är att studenterna fått kunskap om polisens arbete och arbetat med verkliga problem samt skrivit rapporter som skulle kunna motsvara en framtida arbetsuppgift. Samtidigt får Polisen ett kunskapsunderlag baserat på de problemformuleringar som identifierats. Dessutom har samverkan lett till att Polisen fått bättre kunskap om kriminologistudenters kompetens, vilket är positivt eftersom Polisen är en potentiell framtida arbetsgivare.

Samverkan ur studentperspektiv. En student delade med sig av erfarenheter där studentrepresentanter tagit upp frågor om samverkan på utbildningsnivå vid lärosätets olika beredningsorgan. Studenten efterfrågade mer aktivitet från lärosätet om samverkan och berättade att studenterna till exempel driver frågan om att utveckla en praktikkurs om 30 högskolepoäng.

Samverkan i form av uppdragsutbildning. Deltagare från samverkansparter och lärosäten berättade att samverkan lett till att man inrättat uppdragsutbildningar som svar på kommunens behov av kompetensutveckling. Ett exempel på det är en uppdragsutbildning för personliga assistenter.

Forsknings- och utbildningssamverkan inom humaniora och konst

Workshopen om forsknings- och utbildningssamverkan inom humaniora och konst genomfördes den 19 april 2024. Totalt 21 personer

deltog, som representerade 10 lärosäten och 5 samverkansparter.⁵ Samverkansparterna var till största delen från den offentliga sektorn men även från civilsamhället. Lärosätesrepresentanterna var jämnt fördelade mellan samverkan i forskning och utbildning. I det här avsnittet ger vi exempel på deltagarnas erfarenheter av vilka de samverkar med och vad samverkan går ut på.

Samverkan resulterade i att en utbildning togs fram. En lärosätesrepresentant berättade om en satsning på att inrätta en biblioteksutbildning i ett samarbete med en kommun, ett bibliotek och ett kulturråd. Lärosätet utvecklade en professionsnära och forskningstung utbildning. Inom ramen för utbildningen har samverkan fortsatt i form av studiebesök, expertföreläsningar, praktik för studenterna med en nära kontakt med praktikgivarna och öppna seminarier.

Samverkan genom att samskapa kurser. Deltagare från ett folkrörelsearkiv delade med sig att de haft nära samarbete med ett lärosäte under flera år, speciellt genom att personal alternerat mellan anställningar på arkivet och lärosätet. Samverkan med pedagogiska institutionen på lärosätet har skett utan högre grad av formalisering, och arkivet har deltagit i att utveckla lärosätets kurser i museologi och etnologi.

Samverkan för att hämta in kunskap. En deltagare redogjorde för utmaningen i att bedriva utbildning inom arkeologi, eftersom det är ett litet ämne på lärosätet. Svårigheten gällde speciellt att arrangera fältarbete för studenterna. Samverkan med ett museum växte därför fram utifrån den kompetens som lärosätet behövde. Det visar på samverkan utifrån ett specifikt behov, när kompetensen inte fanns inom den egna organisationen. Samverkansparten som också deltog i workshoppen framhöll att de utvecklade fältarbetskursen tillsammans.

Ingång till samverkan genom frilansarbete. En lärosätesrepresentant, med en deltidstjänst som lektor, berättade att hennes frilansarbete inom kultursektorn gett en naturlig ingång till samverkan. Lärosätet samverkar om forskning och undervisning med civilsamhället, lokala individer och den offentliga sektorn, exempelvis om hur man skriver designhistoria.

Samverkan och breddad rekrytering. En samverkanspart berättade om samverkan mellan professionellt musikliv, högskolor och förberedande utbildningar inom musik. Det sker genom gemensamma workshoppar, praktikplatser för musiker och samarbeten om enstaka kurser. Samverkansparten ansåg att den typen av samverkan har betydelse för breddad rekrytering och breddat deltagande när det gäller musikområdets

⁵ Deltagande lärosäten var Göteborgs universitet, Högskolan i Halmstad, Högskolan Kristianstad, Kungl. Tekniska högskolan, Linnéuniversitetet, Malmö universitet, Södertörns högskola, Sveriges lantbruksuniversitet, Umeå universitet och Uppsala universitet. Samverkansparter var Folkrörelsearkivet, Kalmar läns museum, Musik i Syd, Scenkonstmuseet och Statens geotekniska institut.

återväxt. Musiklivets utbildningskedja är lång och börjar i tidig ålder, vilket gör att tidig inkludering är viktig.

Samverkan i form av nätverk. Deltagare från ett lärosäte och två stiftelser berättade att de skapat ett nätverk som samverkar genom att stödja kompetensutveckling inom musik bland lärare och betona musikens betydelse för hälsan. Nätverket ordnar bland annat workshoppar, panelsamtal och föreläsningar. Nätverket samverkar även lokalt för att nå ut till segregerade och utsatta områden, till exempel i skolprojekt och projekt med fokus på psykisk hälsa.

Samverkan på mötesplats. En lärosätesrepresentant berättade om samverkan inom möbeldesign på en mötesplats som finansieras av regionen. Målet är att konstutbildningarna ska bidra till landsbygdsutveckling genom att möjliggöra för människor att bo och leva på landsbygden i framtiden.

Samverkan inom nätverk mellan lärosäten och flera kommuner. Från ett lärosäte presenterades hur lärosätet ville fokusera på viktiga områden i samhället, och valde att arbeta med stadsutveckling och särskilt hur det går att få ihop den byggda och levda miljön. Lärosätet kontaktade aktörer och bildade ett nätverk för att arbeta med hur man får in konst och kultur när man bygger samhället. I nätverket ingår 49 kommuner.

Samverkan med olika typer av samhällsaktörer. En lärosätesrepresentant berättade om flera samverkansprojekt med olika typer av samhällsaktörer: en stad, en kommun och en myndighet. I samverkan ingick att bygga trådlösa nätverk för att forska om nya digitala tjänster, ta fram en modell för medborgardeltagande för att göra en stad klimatsmart samt öka förståelsen för hur människor förflyttar sig inom en kommun och varför.

Lärosäte som medskapare i forskning med samverkanspart. En samverkanspart berättade att de bedriver egen forskning men också har samverkan med lärosäten. De har samverkat med lärosäten som arbetar med intressenter som kommuner, regioner och länsstyrelser för att samskapa forskning inom klimatanpassning med konstnärlig inriktning. Exemplet handlade om att samla in kunskap i samhället, bland annat genom workshoppar om att förstå klimatförändringar. En lärosätesrepresentant som deltagit och samverkat med forskare från andra lärosäten, myndigheter och ett konstnärskollektiv inklusive mastersstudenter i landskapsarkitektur berättade om att de bland annat utvecklat en dramaföreställning för att ta upp svåra frågor om klimatanpassning med allmänheten. De involverade också konstnärer att undervisa för att öka kunskapen och förståelsen bland studenterna som är framtida landskapsarkitekter, vilket har utvecklat studenternas kreativa process att hantera svåra frågor.

Erfarenheter från samverkan i praktiken – hinder och goda förutsättningar

Det här kapitlet sammanfattar diskussioner från gruppsamtalen som fokuserade på erfarenheter av lärosätenas arbete med att skapa förutsättningar för samverkan med det omgivande samhället.

Diskussionerna sammanfattas tematiskt och under varje tema lyfts det som deltagarna framförde som viktiga förutsättningar och förslag för att undanröja hinder och skapa goda förutsättningar för samverkan. Vi noterar att det ofta finns stor samstämmighet om vad som skapar goda förutsättningar. I de fall det finns skilda eller motsatta synpunkter inom ett tema beskriver vi det.

Visioner och strategier måste samspela med praktiska förutsättningar

Ett genomgående tema för representanter både från lärosäten och samverkansparter är vikten av att ledningarnas visioner samspelar med villkoren för kärnverksamheten. En förutsättning för samspelet är att ledningarna inom respektive organisationer uttrycker sitt stöd för samverkan. En företrädare för en samverkanspart sa att organisationerna bör formulera ”gemensamma målbilder så att man skapar engagemang från båda parter”.

Viktigt är sedan att ambitionerna för samverkan – som manifesteras i visioner, policyer eller strategier, eller i övergripande samverkansavtal och partnerskap – också motsvaras av villkor som gör det möjligt för de anställda att delta i och genomföra samverkansaktiviteter. Risken är annars att visionerna blir innehållslösa. Lärosäten verkar här ha en större utmaning än till exempel näringslivet. En representant från ett lärosäte menade att visionen hos lärosätesledningen måste bli en del av en samverkanskultur som genomsyrar hela organisationen.

Idéer om hur visioner och praktiska villkor bör kopplas samman skiljer sig delvis åt mellan aktörerna. Samverkansparter från näringslivet efterfrågade tydlig styrning och ”förankring” inom den egna organisationen. Industriella partnerskap, sa en representant för näringslivet, ”kan hamna på en för hög organisatorisk nivå” och måste ”ner till alla lärare i klassrummet”. En annan representant från näringslivet beskrev hur samverkan kan hindras av lärosätets svårighet att ”få tag på personal”. Lärosätesrepresentanter kritiserade i stället ”top down-strukturer” inom den akademiska sektorn som saknar förankring i

och relevans för kärnverksamheten. En deltagare framhävde betydelsen av ledningens förmåga att stödja kärnverksamhetens initiativ: ”Jag tror att top down-samarbeten är svåra. Ska det funka måste det finnas ett intresse bland de enskilda lärarna, de enskilda institutionerna.”

Olikheten mellan de olika aktörerna framgår tydligt: Samverkansparter, framför allt från näringslivet, kan genom linjeorganisation och beslutsordningar i högre grad än lärosätena engagera personal om ledningen bestämt sig för att samverka. Vid lärosätena tas beslut om konkreta projekt och aktiviteter ofta hos enskilda lärare och forskare. Trots skillnaden råder samstämmighet i uppfattningen att styrande dokument, policyer och samverkansavtal är nödvändiga men inte tillräckliga villkor för samverkan.

UKÄ lyfter fram följande erfarenheter från workshopparna:

- Ledningar inom de samverkande organisationerna, både lärosätena och deras samverkansparter, behöver formulera en övergripande samverkansvision och sedan få den att samspela med den operativa verksamheten. För samverkansparter kan det betyda förankring, och för lärosäten kan det betyda förmåga att stödja och lyfta fram lärares och forskares initiativ.

Ömsesidighet en nödvändig förutsättning för god samverkan

Ett återkommande tema i workshopparna som uttrycks med olika termer är ömsesidighet. Ömsesidighet uttrycks som en förutsättning för god samverkan och innebär att det skapas ett likvärdigt partnerskap mellan forskare, lärare och representanter för samhället. Om den ena parten är för pådrivande eller om samverkansparten ses som ett forskningsobjekt, riskerar det att skapa obalans och sämre resultat. Därför är det värdefullt och viktigt att formulera förväntningar och skapa gemensamma mål om vad som är möjligt att åstadkomma tillsammans. Om detta genomförs på ett tidigt stadium kan man även upptäcka situationer där aktörer inte är kompatibla eller att samverkan inte kan uppfylla de förväntningar som finns.

En viktig förutsättning för framgångsrik samverkan är alltså att lärosätet och samverkansparten kan mötas på lika villkor och att samverkan är en satsning från båda håll. Samverkansparter som medverkade i workshopparna lyfte fram detta som ett utvecklingsområde. Ett exempel på hur det går att främja likvärdiga villkor är samtal om vilka kompetenser som är viktiga att inkludera i en grundutbildning. Där kan lärosäten bättre lyssna in vad relevanta samverkansparter anser vara praktikrelevanta delar i program och kurser.

Även studenternas perspektiv är viktigt att inkludera i en ömsesidig samverkan. Studentrepresentanterna som medverkade i workshopparna ansåg att studenter bör representeras i sammanhang där samverkan diskuteras och utvecklas. Det finns annars risk att det uppstår glapp mellan vad ett lärosäte tror att studenter är intresserade av och vad studenterna faktiskt är intresserade av. En grundläggande förutsättning för att samverkan ska bli framgångsrik är därmed att det skapas möjligheter att tillsätta studentrepresentanter i relevanta grupper och organ.

UKÄ lyfter fram följande erfarenheter från workshopparna:

- En ömsesidig samverkan kräver ett likvärdigt partnerskap, där förväntningar och tydliga mål formuleras i inledningsskedet.
- Studenternas närvaro i olika sammanhang är en förutsättning för att kunna utveckla samverkan och inkludera studentperspektivet på ett bra sätt.

Vikten av att se den gemensamma nyttan

Både lärosätesrepresentanter och samverkansparter anser att det är viktigt att belysa vilken nytta de olika parterna kan ha av samverkan. Det är inte givet att de som inte samverkat tidigare, exempelvis mindre nya företag eller lärare och forskare som inte har erfarenhet av att samverka, förstår syftet och fördelarna med samverkan. En viktig förutsättning är att det finns behov av och vinster med samverkan för alla ingående parter samt ett genuint intresse från båda parter om ömsesidig nytta som omsätts i praktik.

Parterna behöver både vara tydliga med vad de vill uppnå och pragmatiska när de hanterar de olikheter som finns när det gäller mål och kulturer. På så sätt kan de skapa en förståelse för varandras utmaningar, och förutsättningar för att nå de gemensamma målen.

UKÄ lyfter fram följande erfarenheter från workshopparna:

- Alla ingående parter behöver vara medvetna om vilka behov samverkan kan fylla och vilken nytta samverkan kan leda till.
- Båda parter behöver vara medvetna om både sina egna och den andra partens mål och utmaningar.

Att förstå olikheter

Ett av de vanligaste temana som togs upp under workshopparna gäller förståelse: Förståelsen för den andra parten, varandras perspektiv, sätt att vara organiserad, verksamheternas kultur, struktur och drivkrafter. God samverkan möjliggörs när förståelse finns, medan hinder uppstår när tiden inte sätts av till att samverka eller när parterna inte förstår varandra. Saknas förståelsen riskerar samverkansaktiviteterna att kollapsa. En

lärosätesrepresentant uttryckte till exempel att ”en nyckel är ett genuint intresse för likartade frågor. Och att vi haft förståelse för att vi närmar oss frågorna från olika håll.” En deltagare hade i stället ”upplevt att det ibland är så att akademien antar någon slags annan position än den verkliga världen, att man inte förstår varandra. Man är så uppe i sin forskning, metod och forskningsmedel att man glömmer bryggan över till allmänheten”.

Förståelsetemat rymmer flera nivåer och kan handla om både individers, avdelningars och hela organisationers syn på varandra, och riskerar därför att bli oprecist. Inte desto mindre är det intressant, eftersom det betonar individers roll och handlingar. Det är trots allt individer som ska begripa hur den andra parten fungerar och kunna agera därefter. För ömsesidig förståelse behövs transparens och tydlig kommunikation mellan parterna som samverkar samt kontinuerlig kontakt. Det är något som många tycker har förstärkts under pandemin eftersom kommunikation och möten då gick över till att ske digitalt, vilket underlättade en tätare kontakt.

I den workshop där deltagarna diskuterade utbildningar inom hälso- och sjukvården framkom att det är av största vikt för samverkan att lärosätena förstår hur hälso- och sjukvården fungerar samt vilka kompetensbehov som finns. En lösning som flera föreslog är att ta fram gemensamma kompetensplaner och annat underlag för att underlätta för samverkan. En lärosätesrepresentant lyfte fram att lärosätena behöver ha förståelse för att det är annorlunda att fortbilda yrkesverksamma än att utbilda studenter.

UKÄ lyfter fram följande erfarenheter från workshopparna:

- Kunskap och förståelse för de olika parternas syfte med samverkan är avgörande för att uppnå god samverkan, liksom öppenhet för olikheter i organisationer och kulturer, både på organisationsnivå och individnivå.
- Förståelse för att samverkan tar tid behövs, samt att det krävs en transparent och tydlig kommunikation.
- Öppenhet för att samverkan kan behöva ta olika former över tid, och därmed olika forum för olika frågor.

Långsiktiga relationer nyckeln till god samverkan

Ett återkommande tema i workshopparna är att långsiktighet är en förutsättning för samverkan. Det tar tid att bygga förtroende och förståelse för varandra samt skapa gemensamma mål som inte kan uppnås på egen hand. Samverkan behöver prioriteras och få tid att utvecklas. Ett långsiktigt förhållningssätt behövs även inom finansiering och andra resurser, som olika former av stöd. För att skapa långsiktighet

behöver det finnas ett ömsesidigt intresse av samarbetet och engagerade kontaktpersoner hos båda parter.

Att bli tillfrågad om att samverka i ett projekt i god tid, skapar förutsättningar för god samverkan, men också för bra och relevant forskning. För samverkan med kommunerna om forskningsansökningar lyfte flera fram att det är en förutsättning att ha mycket god framförhållning. Det betyder att om en forskningsansökan ska vara praktisknära måste kommunerna vara med och ta fram den, så att projektet har förutsättningar för att bli praktiskt relevant. Samverkansforskning innebär just att man samverkar om hela projektet, inte bara att kommunerna deltar som en part.

En lärosätesrepresentant ansåg att ”en förutsättning för god samverkan är helt enkelt att den pågått under lång tid”. Ett förslag till effektiv samverkan är att synliggöra de kulturskillnader och skillnader i tidsperspektiv som finns mellan lärosätena, näringslivet och allmänheten.

Flera deltagare i workshopparna lyfte fram skillnaden i planeringshorisonter och arbetsrytm för de olika organisationer och verksamheter som ska samverka. Här spelar storlek på de olika organisationerna stor roll, även om de grundläggande skillnader som finns mellan företags och lärosätens framförhållning och tempo ofta lyfts fram. Skillnaderna skapar hinder som är svåra att förändra. Forskningsansökningar eller kursetableringar tar tid för lärosätena och tiden för processerna kan ställa till problem även vid goda samarbeten: ”Hindret är ledtider när man gör större projekt. När man väl får medel så kan nyckelpersonerna vara upptagna” sa en lärosätesrepresentant. En annan sa att kommunerna ”har lite snabbare processer, vetenskapliga artiklar tar 1,5 år att ta fram och publicera”. De olika tidshorisonterna hänger också samman med förväntningar som ibland kan upplevas som orimliga eller missriktade. En deltagare från den privata sektorn sa till exempel: ”Jag som kommer från konsultverksamhet har brottats med de långsamma processerna på universitet, men accepterat.” En lärosätesrepresentant uttryckte att förväntan om snabbt agerande var omöjligt: ”Ett företag eller en samverkanspart vill ofta ha hjälp med en grej, men vi vill gärna samarbeta mer långsiktigt, eftersom det tar tid att bygga upp goda relationer. Det är en utmaning att skapa samverkan som sträcker sig över tid.”

Att överbrygga eller sammanfoga de olika tidsramarna och rytmerna är en nyckel till framgång. Men det framgår också genomgående av deltagarna att tid inte bara är ett villkor för verksamheter, det är också en resurs. Parterna investerar sin tid i samverkan och den kan antingen ge utdelning i form av gemensam aktivitet eller visa sig vara bortkastad. Temat handlar därför inte bara om vilka tidshorisonter som styr respektive verksamhet, utan också vilken tid de olika aktörer har att samverka.

UKÄ lyfter fram följande erfarenheter från workshopparna:

- Långsiktighet och långvariga relationer är nyckeln till god samverkan.
- För att nå förståelse för den andra parten behöver man avsätta tid och resurser för att bygga förtroende och förståelse för varandra samt att skapa gemensamma mål.

Samverkan om utbildningars koppling till arbetsmarknaden bör ske tidigt

Ett framträdande tema är utbildningssamverkan och kopplingen till arbetsmarknaden. Diskussionen i workshopparna gällde framför allt lärosätenas förmåga att fånga upp breda samhällsbehov och efterfrågan från arbetsmarknaden på särskilda kompetenser. Fokus för workshopdiskussionerna var det behov av en viss kompetens som finns eller uppstår i det omgivande samhället samt att kommunikationen mellan lärosätena och det omgivande samhället är central vid planering och utformning av utbildning.

Brygga mellan studier och arbetsmarknaden

Det framkom i diskussionerna att kommunikation mellan lärosätena och potentiella arbetsgivare alternativt aktörer på arbetsmarknaden bör ske i ett tidigt skede och redan när lärosätena planerar för och inrättar nya utbildningar. För att kunna tillgodose arbetsmarknadens behov behöver efterfrågade kompetenser kunna lyftas in i utbildningar, vilket kan ske om det finns kommunikation mellan aktörer på arbetsmarknaden och lärosäten om vad som är relevanta kompetenser. Det nämndes att det finns goda exempel på utbildningar där industrin fått lämna önskemål för att täcka upp kompetensbehov. Flera ansåg även att det är viktig information till studenterna om vad som efterfrågas av arbetsgivare. Samverkan om initiering, etablering och utveckling av utbildningar bidrar därmed till lärosätenas omvärldsanalys. Kunskap om mönster och trender inom olika delar av arbetsmarknaden bidrar till att kunna erbjuda relevant utbildning.

De deltagande studentrepresentanterna lyfte även fram ett pågående arbete med praktikkurs för olika utbildningar, även teoretiska, som erbjuder studenterna praktik under utbildningen. Kursen kan ses som hjälp för en övergång från studier till arbetsmarknaden med syftet att både omsätta inhämtade teoretiska kunskaper i utbildningen och knyta an till arbetsmarknaden.

Studentrepresentanterna lyfte även fram att framgångsrik samverkan om till exempel examensarbete kräver att samverkansparten är medveten om vilken kunskap studenterna får under sin utbildning. En annan viktig förutsättning är att lärosätet utvecklar ett skyddsnet om ett samarbete

avbryts. Båda dessa kräver god kommunikation mellan lärosätet, samverkansparterna och studenterna.

Ett exempel som visar på hur man kan hjälpa studenter in i arbetslivet är ett ”studentmedarbetarprogram” i samarbete mellan en förskoleförvaltning och ett lärosäte, där olika förvaltningar kan ansöka om en så kallad studentmedarbetare. Platserna tillsätts genom ansökningar från studenter från alla utbildningar. Den samverkan har resulterat i att studenter sedan erbjudits anställning vid arbetsplatsen.

UKÄ lyfter fram följande erfarenheter från workshopparna:

- Vikten av kommunikation mellan lärosätena och det omgivande samhället vid initiering och utveckling av utbildning för att fånga upp samhällsbehov och efterfrågan från arbetsmarknaden.

Samverkan kring VFU

Ett problem som flera tog upp rör utbildningar som har VFU. Dessa utbildningar är beroende av att det finns utbildade handledare vid verksamheter som tar emot studenter. Hälso- och sjukvården har ett behov av att utbilda handledare på arbetsplatser och saknar samtidigt ofta resurser för det. Därför är det inte alltid möjligt att bereda tid i tjänst för att kunna genomföra kompetensutbildningar. Handledare utbildas genom handledarutbildning som anordnas av lärosätena.

Det framkom i diskussionerna att det behöver finnas en god struktur för samverkan mellan verksamheter och lärosäten, för att komma fram till bra lösningar för handledarutbildningen. En utveckling som redan genomförts är att handledarutbildningen på flera håll omstrukturerats till mindre moduler med olika pedagogiska modeller, detta för att underlätta för verksamheter att kompetensutveckla sig under arbetstid.

Det nämns även att tillgången till handledare i sjuksköterskeutbildningen är direkt kopplad till problem med specialistsjuksköterskeutbildningen. Den är ofta ett krav för att få handleda studenter som genomför VFU, och det finns ett stort intresse i verksamheter att vidareutbilda de anställda inom en specialisering som det identifierats ett behov av på arbetsplatsen. Ett problem för verksamheterna är att de anställda inte är garanterade en studieplats på utbildningen och det blir svårt för verksamheterna att planera för sin verksamhet och för VFU-platser. En lösning är ofta uppdragsutbildning, men det kräver finansiering. Ett hinder är att uppdragsutbildning bara kan köpas av juridiska personer, vilket hindrar egenföretagare med enskild firma. Många enskilda firmor driver omsorgsarbete och de blir hindrade från kompetensutveckling genom den nuvarande bestämmelsen för uppdragsutbildning.

I diskussionerna om utbildningar som har VFU, lyfte studentrepresentanterna fram att bristen på VFU-platser leder till att

studenter måste resa långt till sina placeringar. När satsningar för utbyggnad av utbildningar planeras, behöver man även ta fram en plan för VFU-platser för att studenterna ska få en varierad upplevelse av sin VFU. Samtidigt behöver fler VFU-platser säkerställas nära lärosätet, för att inte långa transportsträckor ska bli ett hinder i studenternas vardag.

Vid satsningar på bristyrken och yrkesutbildningar som inkluderar VFU är det viktigt säkerställa att det finns relevanta arbetsplatser för VFU. Det är även viktigt att arbetsplatsen har nödvändiga resurser för att kunna erbjuda studenterna tydliga arbetsuppgifter och stöd. Det är särskilt viktigt när studenter placeras vid mindre arbetsplatser som har mindre vana av att ta hand om studenter på VFU.

UKÄ lyfter fram följande erfarenheter från workshopparna:

- Vid utbyggnad av utbildningar behöver det finnas en planering för VFU-platser inklusive handledare, inte minst ur ett studentperspektiv.

Gränsgångare och bryggare nödvändiga för att möjliggöra samverkan

Ett återkommande tema är betydelsen av intermediärer, ofta kallade ”bryggare”, ”mäklare” eller ”gränsgångare”. De underlättar och möjliggör samverkansaktiviteter, och genomför och deltar ibland själva i dem. I workshopparnas diskussioner menade deltagarna med detta ibland individer, ibland organisationer och mer sällan verksamhetsdelar.

Fördelen med intermediärerna är att de är väl bekanta med de aktörer som ska samverka, känner till de skilda drivkrafter, förutsättningar och funktionssätt som finns hos företag, offentlig sektor, civilsektor och lärosäten samt kan ”översätta” mellan verksamheter och sektorer. Ett exempel på att det krävs översättning är att den akademiska vokabulären ofta är svår att förstå för utomstående och behöver omformuleras för att kunna tas emot av samverkansparter. Ett annat exempel handlar om att vara bekant med tempot och beslutsstrukturen hos samverkansparten.

Även organisationer kan fungera som intermediärer. Det fristående institutet IFOUS beskrevs av en av deltagarna som ”en mäklarorganisation, där det är små kommuner som utnyttjar denna tjänst för att åstadkomma praktisknära forskning”. Också ALMI omnämndes som en sådan organisation.

Gränsgångare är individer som rört sig eller rör sig mellan sektorn för högre utbildning och forskning och det omgivande samhället samt i sig själva besitter kunskap om flera ”världar”. De beskrivs ofta som nyckelpersoner. Det är bra med ”gränsgångare, såna som jag som jobbat, forskat och doktorerat. Vi betyder nog mycket för samverkan”, sa en samverkanspart. Inte minst viktigt är de här personernas förmåga att betrakta den egna organisationen utifrån, med andra aktörers ögon. En

deltagare från offentlig sektor sa att ”min verksamhet i staden fungerar lite som brobyggare. Vi får ofta kämpa med kommunen, mer än med lärosätena.” En lärosätesdeltagare beskrev nyexaminerade doktorer som ”ankare ute i kommunerna”. ”Många som gått från vår verksamhet till lärosätet och vice versa, hjälper till att skapa förståelse som leder till samverkansaktiviteter”, sa en samverkanspart.

De etablerade former för personers rörlighet över sektors- och organisationsgränser som nämns är adjungeringar och affilieringar, liksom industri- eller kommundoktorander. Men många har också provat kortare och nyare former av mobilitetsprogram. Åsikterna om dem går isär: Ett par deltagare lyfte till exempel fram vad de uppfattar som omständlig byråkrati och överdrivet fokus på teoretisk förankring vid adjungering, och sa att de föredrar affiliering.

Ett särskilt hinder finns för att röra sig fram och tillbaka mellan sektorer och tjänster. Har man en gång lämnat akademien för en annan tjänst, till exempel inom näringslivet, är det svårt att komma tillbaka menade flera deltagare. Eftersom akademiska karriärvägar är byggda linjärt, har den som arbetat utanför akademien ett tag svårt att konkurrera om utlysta tjänster.

Personrörligheten mellan organisationer och sektorer skapar ett beroende av individer och deras engagemang som samtidigt är en styrka och en risk. Intresset, engagemanget, kunskaperna och nätverken som de här personerna har är ofta avgörande för god samverkan, även inom etablerade samverkansformer. En deltagare beskrev hur framgångsrik samverkan handlar om ”individer som var engagerade. Vi träffade rätt personer som ansvarade för forskningen och avtal skrevs.” En annan sa att ”för att det ska bli lyckat bygger det på oss lärare och våra nätverk. Och att vi har förtroendekapital i samhället och hos de aktörer som verkar där.”

Personberoende skapar samtidigt sårbarhet. Det är ”svårt att lösa det personbundna, svårt från vårt håll och från det akademiska hållet”, sa en deltagare med erfarenhet från olika sektorer. Risken med det personbundna är uppenbar: Nyckelpersonerna kan få andra arbetsuppgifter, bli sjuka eller byta jobb. Då riskerar i värsta fall hela samarbeten att upphöra.

Personberoendet kan också få andra negativa konsekvenser. En deltagare från ett lärosäte påminde om de fysiska och juridiska risker som kan komma med enskilda initiativ: ”Studenter kan skada sig, projekt kan tappa finansiering etc. och då behöver finnas beredskap. Vem har ansvaret? Det finns problem om samverkan bygger så mycket på eget initiativ. Då kan medarbetaren själv hållas ansvarig för det som uppstår.”

UKÄ lyfter fram följande erfarenheter från workshopparna:

- Gränsgångare är nyckelpersoner i samverkan. Affilieringar, adjungeringar och personrörlighetsprogram är viktiga former för den nödvändiga sektorsrörligheten.
- De linjära akademiska karriärvägarna skapar hinder för personutbyte och rörlighet mellan sektorer.
- Det behövs kontinuitet i relationer och förmåga att hantera risker för avbrott, till exempel personalomsättning, genom möjlighet att involvera fler och dela kunskap.

Samverkanskompetens en viktig förutsättning som behöver definieras

Ett något mindre vanligt men viktigt tema är den kompetens som behövs för att vara framgångsrik i samverkan, och bristen på den inom vissa organisationer eller verksamhetsdelar. När kompetensen konkretiseras anges ofta allmänna eller ”mjuka” förmågor, som att hantera eller leda grupper, förstå samverkansparters perspektiv och kunna kommunicera sin kunskap, till exempel genom att undvika teknisk eller akademisk jargong. Ibland nämns också vad som närmast är att beskriva som personlighetsdrag: nyfikenhet, öppenhet och social förmåga. Betydelsen av ämnet hänger samman med frågan om meritering: Om samverkanserfarenhet ska vara meriterande och samverkansskicklighet ska belönas, vad mer bestämt är det som ska bedömas?

Det är svårt att bestämma vad samverkanskompetensen består i, och därmed vad som kan erbjudas i form av kompetensutveckling. ”Jag upplever att kompetensen att kunna samverka är ganska dold i både utbildning och forskning”, sa till exempel en lärosätesrepresentant.

En central aspekt av samverkanskompetens är att den består i att veta vad som är möjligt – i vissa fall vad som är lagligt – och inte. Flera deltagare ansåg att det saknas vana och att det finns en osäkerhet framför allt bland lärosätenas personal, som kan bemötas med kunskap. ”Glöm inte utbildning och inspiration” inom det här området, sa en deltagare.

Flera deltagare efterfrågade kurser och kompetensutveckling inom området, framför allt från lärosäten. ”Tänk om högskolans personal hade möjlighet att ta kurser i samverkan”, sa en deltagare, utan att gå närmre in på vad en sådan kurs skulle kunna innehålla. En annan sa att lärosätet har ”arbetat ganska reaktivt” och fortsatte: ”Jag skulle vilja erbjuda korta kurser etc. med stöd från lärosätet.” Syftet med en sådan kompetensutveckling skulle vara att tydligare kunna söka fram och initiera samverkan med samhällsaktörer.

Andra deltagare menade istället att samverkanskompetens framför allt består av samlad erfarenhet och att skicklighet inom området i huvudsak är kopplad till senioritet. Det är i sin tur en konsekvens av samverkansuppgiftens låga akademiska status. Eftersom samverkan inte

är meriterande och tar tid, resonerade dessa deltagare, blir den främst en uppgift för mer seniora akademiker. De är klara med sin karriär, har förstått vilka som skulle kunna intressera sig för deras forskning och kan tillåta sig att drivas av andra intressen än den egna meriteringen. Trots att det finns många doktorander som bedriver samverkan sa en av lärosätesdeltagarna att ”samverkanskompetensen utvecklar man främst efter disputation, det går inte att tänka att det är ett doktorandprojekt”. En annan menade att det är ”vi seniora som gjort vår resa som ’har råd’ att kliva in i” samverkansaktiviteter.

UKÄ lyfter fram följande erfarenheter från workshopparna:

- Lärosätena behöver kunna se samverkan som ett kompetensområde och definiera de kunskaper, färdigheter och förmågor som ingår i det.

Större meritvärde för samverkan efterlyses

Samverkans meritvärde är ett återkommande tema. Flera lärosätesdeltagare lyfte fram att samverkan sker för att det är givande, inte för att det är meriterande, men att fler säkerligen skulle samverka om det hade ett högre meritvärde.

En utbredd uppfattning bland lärosätesdeltagare är att den som ägnar sig åt samverkansaktiviteter riskerar en sämre akademisk karriärutveckling, eftersom framgång i forskarvärlden handlar om att publicera sig och publicera sig på rätt sätt. Rätt sätt betyder ofta på engelska, i en amerikansk eller brittisk tidskrift, och inom ett område som ofta är fjärrmat från de lokala förhållanden som samverkan befinner sig i och måste hantera. Flera deltagare vittnade om att samverkansaktiva forskare publicerar sig i mindre utsträckning. De skriver också i andra genrer, till exempel svenskspråkiga rapporter, som en anpassning till samverkansparter och icke-akademiska målgrupper. ”Samverkan är inte lika meriterande som exempelvis publicering, så vill man avancera är det svårt att prioritera samverkan”, sa en lärosätesdeltagare. En annan nämnde den ”transaktionskostnad” som finns för att samverka, det vill säga att antalet publikationer går ned.

Det finns dock undantag från regeln. Det framkom bland annat i diskussionerna att det värderas forskningsmässigt högt om forskare lyckas publicera en studie med data insamlad från samverkan, men att det säkert kan skilja sig mellan olika ämnen och lärosäten.

De flesta deltagare från lärosäten efterlyste sammantaget ett större meritvärde av samverkan vid anställning och befordran. Det behövs för att attrahera och gynna duktiga forskare och skapa nya karriärvägar inom akademien. I huvudsak ansåg deltagarna att ansvaret för det ligger hos lärosätenas ledningar och handlar om interna meriteringssystem. Men

några menade också att samverkansparter kan vara till hjälp i ”de interna striderna”.

UKÄ lyfter fram följande erfarenheter från workshopparna:

- Samverkan behöver vara meriterande och bör synliggöras samt värderas inom akademien.
- Incitamentsstrukturer för samverkande akademiker och tydliga karriärvägar behövs.

Olika syn på vad som utgör ett gott stöd för samverkan

Hur olika verksamheter organiserar sig för att få till god samverkan var ett stort och omfattande tema på workshopparna. Diskussionen berörde både stödstrukturer inom den egna organisationen samt bestämmelser och överenskommelser mellan samverkansparterna.

Avtal – en viktig förutsättning men också ett hinder

Samverkansavtal mellan lärosäten och samverkansparter förekommer ofta enligt deltagarna, och tecknas i regel på en övergripande nivå. I många fall, särskilt när det gäller samverkan mellan lärosätena och näringslivet, innehåller avtalen ofta flera nivåer med övergripande överenskommelser och detaljerade regleringar för enskilda projekt. Det är också vanligt att enskilda projekt tecknar avtal utanför de övergripande, strategiska avtalen.

Många berättade att avtalen är en förutsättning och möjliggörare för samverkan. De är något att ”luta sig mot”, sa en lärosätetsdeltagare, både ”morot och piska”. Avtal ger också legitimitet i den egna organisationen och etablerar vägar för medarbetare att närma sig varandra över organisationsgränserna. I samverkan med näringslivet är avtal inte sällan helt avgörande, och reglerar vanligtvis aspekter om vem som äger data och resultat. Samverkansprojekt berör inte sällan företagshemligheter och utan avtal sker ingen samverkan: ”Man får inte vara med där det händer utan avtal”, ansåg en deltagare.

Samtidigt menade flera deltagare att avtalen i sig inte är tillräckliga för att skapa samverkansaktiviteter, och ibland kan de till och med upplevas som hinder. En lärosätetsrepresentant påpekade att organisationens strategiska partnerskap med företag och offentlig sektor skapar mycket arbete utan att bli ett verkligt stöd för den akademiska personalen. Andra lärosätetsrepresentanter menade att avtalen skapar omfattande administration och på ett olyckligt sätt kan låsa fast akademisk verksamhet: ”De tunga industriföretagen vill tvinga in oss i omfattande avtal. Det kan bli både infekterat och ta lång tid”, enligt en deltagare. En

annan menade att anpassningar och olika kontrakt tar mer tid än vad som är rimligt.

I diskussionen framkom också att den juridiska kompetensen på lärosätena ofta är otillräcklig. Lärosätens interna processer tenderar att bli utdragna och det är inte alltid tydligt vem som ska förhandla fram avtalen. En deltagare från näringslivet konstaterade att avtalen ”kan inte förhandlas av en professor som inte kan de juridiska detaljerna” och en annan ansåg att mycket tid alltför ofta behövs för att klargöra innebörden av avtal som lärosätena skrivit under.

UKÄ lyfter fram följande erfarenheter från workshopparna:

- Lärosätena behöver se till att de har kompetens för att hantera avtal och andra juridiska sidor av samverkansarbetet.

Stödfunktioner vid lärosätena behövs, men olika syn på hur det bäst organiseras

Lärosätenas samverkansavdelningar, enheter för externa relationer, administrativa tjänster riktade mot samverkan och kommunikationsavdelningar är tänkta att bidra med en annan sorts stöd än de avtalen ger. Synen på de här verksamhetsstöden är tudelad. En lärosätesrepresentant beskrev dem som en nödvändig hjälp: ”För att få till extern samverkan behövs intern samverkan så att jag får med mig viktiga stödstrukturer på lärosätet.” Andra ansåg att de behövs för att koppla ihop akademien med ledningen. ”Vi har bra stöd på institutionen. Samverkansöverenskommelsen är tydlig”, sa en lärosätesrepresentant.

Flera deltagare från lärosäten menade att centralt placerade stödfunktioner för samverkan inte ger den hjälp som lärare och forskare behöver. Samverkansstödet måste bättre integreras i kärnverksamheten i till exempel forskningsråd och utbildningsråd, menade en deltagare. En risk som flera lärosätesrepresentanter lyfte fram är att administrativa tjänster med samverkansinriktning inom organisationen skapar ”samverkansproffs” som har egna agendor utan närmare koppling till vare sig undervisning eller forskning.

Andra framhöll vikten av centrala funktioner med överblick och förmåga att samordna internt. Samverkan sker inte av sig själv och framför allt större lärosäten uppfattar lätt verksamheten som fragmenterad och svåröverblickbar. Då behövs en gemensam arena där nya initiativ, till exempel kurser och program med samverkansinslag, kan ta form, och dit externa aktörer kan vända sig. Stöd och hjälp till den akademiska personalen behövs också kring kontaktskapande och processer för samverkan.

UKÄ lyfter fram följande erfarenheter från workshopparna:

- Det är viktigt att organisationen för samverkan vid lärosätena förmår ge stöd nära forskning och utbildning och undviker framväxten av ”samverkansproffs” med egna agendor.
- Satsningar på akademisk personal med intresse för samverkan behövs.
- Samverkan främjas av funktioner på lärosätena som kan matcha studenter med samverkansparter för uppsatser och examensarbeten.
- Samverkan främjas också av att den ges ett tydligt ”hem” på lärosätet där lärares och forskares samverkansbehov kan samlas upp och dit externa aktörer kan vända sig.

Smörjmedel behövs i initieringsfasen

Det behövs finansiella förutsättningar för att samverka. Det rådde det stor enighet om vid workshopparna, inte minst för medarbetare och individer att få tid till samverkansaktiviteter. Vissa övergripande samverkansavtal ger sådana möjligheter genom särskild finansiering och en del lärosäten skapar utrymme för samverkansaktivitet genom till exempel samverkanslektorat. Ett särskilt problem gäller de initiala faserna av samverkan som ofta blir utan finansiering. En lärosätesdeltagare påpekade att samverkansinslag ofta hamnar utanför lärosätenas interna planering, vilket gör det svårt att bemanna för den på ett adekvat sätt.

Såddfinansiering och pilotprojektmedel som anslås och utlyses främst inom lärosätena är ett vanligt sätt att möta det här problemet. Inte alla lärosätesdeltagare var positiva till de här initiativen, några ansåg att de medel som vanligtvis finns kommer för sällan, att summorna är för små eller att de föregås av onödigt snåriga ansökningsprocesser. Det finns ”små medel att söka internt, forskare känner att det är mer jobb för att söka än vad det ger”, sa en lärosätesdeltagare.

Trots detta verkar de flesta tycka att finansiering av kortare, snabbare projekt samt att planera, sätta igång eller pröva aktiviteter har sin plats på lärosätena. En deltagare berättade att lärosätet utlyser medel för pilotprojekt två gånger per år till minst två projekt åt gången: ”Det ger en viss hastighet.” Inte sällan används dessa summor för att söka större projektmedel: ”Bara en mindre summa pengar kan hjälpa till att få igenom ansökningar. Man behöver ha resurser för att kunna söka pengar”, sa en deltagare.

Även samverkansparter ser behovet av ”smörjmedel” för att initiera samverkansaktiviteter. Särskilt mindre organisationer, som inte har samma möjligheter som större aktörer att planera och investera tid och resurser, menar att de är helt beroende av detta. Flera deltagare från lärosäten och samverkansparter identifierar här en blind fläck hos finansierare som genom sina krav på motfinansiering stänger aktörer ute från samverkan. En lärosätesdeltagare sa att ”mycket forskning kräver samfinansiering, men hur gör vi med dem som inte har dessa medel, ska dessa exkluderas?”. En deltagande samverkanspart sa: ”Vi är en liten

ideell förening. Även pengar som är ingenting för ett lärosäte är jätteviktiga för oss.” Ett förslag som lyftes fram är samordnade ansökningar från flera mindre aktörer eller särskilt avsatta och utlysta medel inom lärosäten för samverkan.

Ett återkommande ämne i diskussionerna var hur lärosätena samverkar med mindre aktörer. Små eller medelstora företag, mindre kommuner eller små civilsamhällsorganisationer har alla särskilda svårigheter att samverka med lärosäten. Också mindre offentliga aktörer som inte själva kan söka medel ser potentialen i mindre och flexibla medel som kan sökas utanför den egna verksamheten: ”Det är en möjlighet att söka stöd gemensamt med lärosäten. Vi har svårt att söka pengar som myndighet för vi måste då ha en samverkanspartner. Det vore bra att få resurser (tid, pengar) för den sökprocessen”, sa en myndighetsföreträdare. En lärosätesdeltagare berättade till exempel att det är ”svårt att komma ut till de mindre kommunerna. Det finns inte resurser.”

UKÄ lyfter fram följande erfarenheter från workshopparna:

- Tydligt avdelade resurser för samverkan är avgörande både i det initiala skedet samt i programstöd och projektstöd.
- Tjänster med en väldefinierad samverkanskomponent ger möjlighet att integrera samverkan i lärosätets interna planering.
- Det behöver finnas en medvetenhet om att begränsade resurser är ett specifikt hinder för mindre företag, kommuner och organisationer. Svårigheterna att nå ut till mindre företag och andra aktörer behöver hanteras.

Slutsatser och rekommendationer

I det här avslutande kapitlet presenterar UKÄ sammanfattande slutsatser och rekommendationer över de erfarenheter som förmedlats under workshopparna om hur lärosätena arbetar för att skapa förutsättningar för samverkan och de utmaningar som finns att arbeta vidare med och ta ställning till.

Workshopparna visar med tydlighet att samverkansuppgiften är väl etablerad hos lärosätena och att samverkansaktiviteter bedrivs med stor bredd och variationsrikedom. Med undantag för civilsamhället eller allmänheten, visar workshopparna på att det förekommer en utbredd samverkan med alla sektorer. Det finns också ett antal beprövade format och arbetssätt. Förutom forskningsprojekt genomförda i samverkan med parter i det omgivande samhället är VFU och praktik, externa examensarbeten, industridoktorander, gästföreläsningar, utmaningsdrivna utbildningar, samverkan inom forskarskolor och centrumbildningar, mobilitets- eller personalutbytesprogram, samverkanslektorat, affilieringar, mentorsprogram, bilaterala strategiska partnerskap, samverkansplattformar med flera samverkansparter exempel på samverkansformer

Trots den stora erfarenheten och det i många fall påtagliga värdet och nyttan av samverkansaktiviteter och samverkansprojekt, finns ett antal utmaningar inom samverkansområdet för högskolesektorn, som framkommer i workshopparna. De flesta är återkommande och välkända.

Slutsatser och rekommendationer för lärosätena att ta ställning till

Vision och strategi som samspelar med villkoren för kärnverksamheten

Det råder inget tvivel om att lärosätena ser på samverkan som en integrerad del av utbildning och forskning. Det visar sig i att lärosäten har formulerade samverkansstrategier, anställningsordningar som integrerat samverkan samt lärosätesövergripande initiativ som partnerskap, mobilitetsprogram eller interna finansieringsstrukturer.

Däremot visar workshopparna att det är en utmaning för lärosäten att konkretisera visioner i aktiviteter eller koppla ihop styrdokument med praktik i kärnverksamhet. För samverkansparter som är helt linjestyrda,

exempelvis stora företag, är det sällan ett större problem: företaget som ser nytta av att samverka med högskoleutbildning och forskning skapar i regel möjlighet för medarbetare att ingå i grupper, genomföra projekt osv. Lärosäten däremot, som till del är kollegialt styrda med stor bestämmanderätt hos enskilda lärare och forskare har ofta ett större problem att konkretisera visioner och mål. Även om det finns styrdokument som prioriterar och uppmuntrar till samverkan motsvarar villkoren för att genomföra projektet inte alltid ambitionerna. Inte minst gäller det allokeringen av tid. I en decentraliserad beslutsstruktur där övergripande visioner ofta formuleras på lärosätetsnivå men avgörande beslut kring verksamheten ofta fattas på ämnes- eller institutionsnivå ser UKÄ det som viktigt att hitta sätt att skapa förutsättningar så att visioner och strategier om samverkan också kan konkretiseras i verksamheten.

- ❖ *Lärosätena rekommenderas ta ställning till hur förutsättningarna behöver förbättras så att visioner och strategier kan konkretiseras i kärnverksamheten.*

Ömsesidiga relationer kräver förståelse – och ofta långsiktighet

Enligt den reviderade skrivningen om samverkan i högskolelagen ska lärosäten samverka ”för ömsesidigt utbyte”. För att samverkan ska kunna ske till värde och nytta för alla inblandade noterar UKÄ resonemangen i workshopparna om vikten av att parterna kan formulera sina egna mål med samverkansaktiviteterna och förstå samverkanspartens ibland skilda mål. Lärosätets mål är att skapa kunskap som är till nytta inom forskning och utbildning, medan samverkanspartens mål är och måste få vara ett annat.

Ömsesidigheten kräver likvärdighet, vilket inte ska förväxlas med likhet. Samverkan sker mellan olika typer av verksamheter och organisationer och just däri ligger potentialen. I workshopparna lyftes samtidigt otaliga exempel på att olikheten ofta är svår att hantera. Framför allt kan det leda till problem inom områden som tidsplanering, vilken tidshorisont man arbetar mot och vad som är nyttan eller målet med samverkan.

För att skapa ömsesidig förståelse för varandras organisatoriska och kulturella skillnader är långsiktighet ofta en viktig faktor. Före ett målmedvetet och strategiskt samverkansarbete finns inte sällan en upptäckarfase där möjliga ämnen, parter, samarbetsformer och frågor undersöks, utforskas, prövas och förlängs eller förkastas.

- ❖ *Lärosätena rekommenderas ta ställning till hur förutsättningarna för ömsesidigt utbyte kan förbättras.*

Kunskap och samverkanskompetens behövs

Högskolelagens krav på lärosäten att samverka betyder inte att alla lärare och forskare måste samverka, inte heller hela tiden eller i all verksamhet. Däremot pekar workshopparna på att samverkan bedrivs framför allt inom vissa områden, i vissa miljöer och av vissa personer. I vilken omfattning och på vilket sätt lärosätet samverkar ligger i dess händer men frågan är om den ojämnt fördelade samverkan speglar det faktiska behovet eller var det finns samverkanskompetens. De som inom lärosätena samverkat mycket och länge ser nyttan i samverkan och har kompetens att identifiera samverkansparter och genomföra samverkansaktiviteter. Vad den samverkanskompetensen består i är svårt att identifiera men kan handla såväl om ledarskapskompetens, kommunikationsförmåga som personliga egenskaper som öppenhet och prestigelöshet.

Kompetensutveckling behövs, det står klart efter workshopparna och hur kompetensen arbetas upp och sprids inom lärosätet ser UKÄ som en central fråga för lärosätena att besvara. Att utveckla kunskap inom samverkansområdet kan ta sig många olika former: utbildningar, kurser, erfarenhetsutbyten, skuggningsprogram, mentorsprogram är några exempel som togs upp under workshopparna på vad som kan genomföras vid varje lärosäte eller som gemensamma satsningar.

❖ *Lärosätena rekommenderas ta ställning till hur samverkanskompetens kan utvecklas och spridas inom lärosätet.*

Meritering och incitament behövs för att premiera samverkan

Värdet av samverkan kan vara tydligt för lärosätet men UKÄ noterar utifrån den erfarenhet som delades i workshopparnas att värdet för den enskilda forskarens eller lärarens karriär är mer tveksamt. Workshoptalerna ger exempel på hur strategisk samverkan byggt upp institutioner eller forskningsmiljöer och gynnat vissa akademiska karriärer, men överlag ses samverkan som mindre attraktivt för den egna professionella banan än ”ren” forskning. Det visar sig också att samverkan framför allt drivs av andra motiv än den egna karriärsutvecklingen. UKÄ ser att incitamentsstrukturer och tydliga karriärvägar behövs för att premiera samverkan. Inte minst behövs förändringar så att även forskare och lärare som är i början av sin professionella bana inte behöver prioritera bort samverkansaktiviteter för att inte riskera den egna karriärsutvecklingen.

❖ *Lärosätena rekommenderas ta ställning till hur samverkan inkluderas i meritering och incitament vid lärosätet.*

Stöd nära utbildning och forskning

De flesta lärosäten har idag personer anställda för att utgöra ett stöd i samverkan eller själva vara drivande i samverkan. De förstnämnda placeras ofta i samverkansenheter eller avdelningar centralt, mer sällan på institutioner. De sistnämnda exemplifieras av samverkanslektorer.

Värdet av samverkansstödet är omtvistat i workshopparna. Stödet riskerar att bli del av en central förvaltning som driver egna, eller ledningens, idéer utan tillräcklig förankring i kärnverksamhetens behov. Samverkanslektorat kan å andra sidan bli enskilda och isolerade verksamheter utan kraft att sprida samverkan. UKÄ noterar att lärosätena behöver fundera på placeringen av stödet liksom hur klyftan mellan kärn- och stödverksamhet kan överbryggas.

UKÄ noterar också att juridisk kompetens efterfrågas, exempelvis för avtalsskrivning och andra juridiska frågor som kan uppkomma inom samverkan.

- ❖ *Lärosätena rekommenderas ta ställning till hur stöd med samverkanskompetens placeras så att det kan ge stöd nära utbildning och forskning vid lärosätet.*

Finansiering som smörjmedel

Det är tydligt att det i deltagarnas ögon behövs finansiering, speciellt för de inledande och tentativa stegen i samverkan. Sådana finns och utlyses internt på flera lärosäten, i några fall finns också sådd- eller pilotfinansiering att söka från externa finansiärer. Erfarenheterna av det är blandade, med uppfattningar både om att de är verkningsfulla och att de knyts till en överdimensionerad administration givet de små summor det i många fall handlar om. Vid samverkan med mindre företag och kommuner eller organisationer i civilsamhället krävs medvetenhet så att begränsade resurser inte blir ett hinder.

Det framstår här som att samverkan vad gäller finansiering fortfarande har något av den ”tredje uppgiften” över sig, trots att det förutsätts vara integrerad i både forskning och undervisning. Därför behöver den särskilda resurser för att kunna hävda sig gentemot de två första.

- ❖ *Lärosätena rekommenderas ta ställning till hur finansiering och fördelning av resurser vid lärosätet bättre kan stimulera samverkan.*

Bilaga

Inbjudan som skickades till lärosäten med uppmaning att nominera lärare, forskare och studenter men också samverkanspartner att delta i de workshoppas som UKÄ anordnade under april 2024.

INBJUDAN

Avdelning
Utvärderingsavdelningen

Handläggare
Anna-Karin Malla
+46 8 563 086 66
anna-karin.malla@uka.se

Till rektorer, kvalitetssamordnare och
kontaktpersoner vid lärosäten enligt sändlista

Inbjudan till workshoppar om det dagliga och praktiska arbetet med att samverka med det omgivande samhället

Vi vill med detta brev bjuda in er att nominera aktiva lärare, forskare, studenter och samverkanspartner för att delta i workshoppar om det dagliga och praktiska arbetet med att samverka med det omgivande samhället. Workshopparna arrangeras av Universitetskanslersämbetet (UKÄ) och genomförs digitalt via Zoom under april 2024.

Deadline för nomineringar är den 15 februari 2024.

Bakgrund och beskrivning

Under 2023 och 2024 genomför UKÄ på uppdrag av regeringen en tematisk utvärdering av lärosätenas samverkan med det omgivande samhället. Syftet med utvärderingen är att bidra med kunskap, utveckling och nationella jämförelser av hur universitet och högskolor samverkar med det omgivande samhället. Utvärderingen har en formativ ansats och kommer att lyfta både styrkor och förbättringsområden för högskolesektorn som helhet.

Det dagliga och praktiska arbetet med samverkan inom forskning och utbildning, alltså det arbete som bedrivs av lärare, forskare och studenter tillsammans med samverkanspartner, utgör en viktig del av den tematiska utvärderingen av samverkan. UKÄ arrangerar därför under april 2024 ett antal workshoppar där lärosätesrepresentanter och samverkanspartner knutna till olika lärosäten bjuds in för att dela kunskaper och erfarenheter.

Syftet med workshopparna är att

- ge underlag till utvärderingens nationella bild utifrån det dagliga och praktiska arbetet med samverkan inom forskning och utbildning. Detta utifrån både lärosätenas och samverkansparternas perspektiv.
- erbjuda tillfälle för workshopdeltagarna att dela och utbyta erfarenheter om utmaningar och goda exempel på samverkan.

- ge möjlighet för både lärosätesrepresentanter och samverkanspartner att ge förslag på hur lärosätena kan utveckla och stärka samverkan för ett ömsesidigt utbyte med det omgivande samhället.

Områden som bland annat kommer att diskuteras är:

- förutsättningar för samverkan
- erfarenheter av lärosätenas stöd och hur det kan utvecklas ur lärares, forskares, studenters och samverkanspartners perspektiv
- motiv för samverkan
- utmaningar och goda exempel.

Nominering av deltagare från lärosäten och samverkanspartner

För att workshopparna ska bli så givande som möjligt behöver vi er hjälp att identifiera deltagare som har praktisk erfarenhet av att samverka med det omgivande samhället i relation till en viss utbildning eller till forskning vid ert lärosäte. Det kan vara lärare, forskare och studenter.

Vill vi även be er nominera aktörer från det omgivande samhället som lärosätet samverkar med inom forskning eller utbildning inom olika ämnesområden. Det kan vara samverkanspartner från offentlig, privat eller civil sektor och deltagare med både praktisk och strategisk erfarenhet av att samverka. Nominera gärna deltagare från både större och mindre samverkanspartner, såsom stora, små och medelstora företag (SMF) eller motsvarande inom andra samhällssektorer. Vi inser att detta kan vara tidskrävande och vill redan här tacka för era nomineringar. Att få med samverkanspartner ser vi som en framgångsfaktor för att workshopparna ska bli givande.

UKÄ arrangerar workshoppar vid fyra tillfällen indelade efter samverkan inom ämnesområde samt forskning och/eller utbildning (se tabell nedan). Ni kan givetvis nominera deltagare till samtliga tillfällen.

Ni nominerar deltagare till workshopparna genom att fylla i formuläret på följande länk <https://sr.artologik.net/uk-ambetet/UKA-samverkansworkshop>. Skicka gärna vidare länk och inbjudan till olika delar av lärosätet (exempelvis forskningsmiljöer, utbildningsmiljöer, institutioner, fakulteter) så att inbjudan når personer med praktisk samverkanserfarenhet. Det går givetvis även att nominera sig själv.

Utifrån de nomineringar vi får in kommer UKÄ sätta samman respektive workshop. Vi har begränsat antalet platser till respektive tillfälle för att ge möjlighet till kvalitativa samtal mellan deltagarna. Det innebär att alla som nomineras inte med säkerhet blir utvalda att delta. Eftersom UKÄ relativt nyligen utvärderat den form av samverkan som sker genom att anordna verksamhetsförlagda delar i lärar- och vårdutbildningar, kommer vi att prioritera andra utbildningar där det inte finns en sådan verksamhetsförlagd utbildning föreskriven i examensordningen.

Datum och tider

Workshopparna inleds kl. 9.30 och avslutas kl. 14.00. Nedan finner ni en tabell för vilka ämnesområden som behandlas vid vilket datum. Om den nominerade främst medverkat i tvärvetenskapliga samverkansaktiviteter, välj det alternativ som den nominerade tycker passar bäst.

Datum	Ämnesområde
Fredag 12 april 2024	Att samverka i forskning inom natur, teknik, medicin och hälsovetenskap, lantbruksvetenskap och veterinärmedicin
Måndag 15 april 2024	Att samverka i utbildningar inom natur, teknik, medicin och hälsovetenskap, lantbruksvetenskap och veterinärmedicin
Onsdag 17 april 2024	Att samverka i forskning och utbildningar inom samhällsvetenskap
Fredag 19 april 2024	Att samverka i forskning och utbildningar inom humaniora och konst

Vi ser fram emot att få era nomineringar till dessa viktiga träffar, **senast den 15 februari 2024** på länken <https://sr.artologik.net/uk-ambetet/UKA-samverkansworkshop>. Har ni frågor som rör workshopparnas genomförande och innehåll eller om nomineringsprocessen, hör av er till anna-karin.malla@uka.se!

Vänliga hälsningar,

Anna-Karin Malla och Anna Lundberg

Projektgruppen för den tematiska utvärderingen av samverkan med det omgivande samhället

Sändlista

Blekinge tekniska högskola
Chalmers tekniska högskola
Enskilda högskolan Stockholm
Försvårshögskolan
Gymnastik- och idrottshögskolan
Göteborgs universitet
Handelshögskolan i Stockholm
Högskolan Dalarna
Högskolan i Borås
Högskolan i Gävle
Högskolan i Halmstad
Högskolan i Skövde
Högskolan Kristianstad
Högskolan Väst
Karlstads universitet
Karolinska institutet
Konstfack
Kungl. Musikhögskolan i Stockholm
Kungl. Tekniska högskolan
Linköpings universitet
Linnéuniversitetet
Luleå tekniska universitet
Lunds universitet
Malmö universitet
Marie Cederschiöld högskola
Mittuniversitetet
Mälardalens universitet
Röda Korsets högskola
Sophiahemmet högskola
Stiftelsen Högskolan i Jönköping
Stockholms konstnärliga högskola
Stockholms universitet
Sveriges lantbruksuniversitet
Södertörns högskola
Umeå universitet
Uppsala universitet
Örebro universitet

Universitetskanslersämbetet (UKÄ) ska bidra till att stärka den svenska högskolan och Sverige som kunskapssamhälle. Vi granskar kvaliteten på högskoleutbildningarna, vi analyserar och följer upp utvecklingen inom högskolan och vi bevakar studenternas rättssäkerhet.

uka.se

